

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้

วิชาเคมี 5 รหัสวิชา ว33225

หน่วย เชื้อเพลิงซากดึกดำบรรพ์และผลิตภัณฑ์
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

ชุดที่ 1
ถ่านหิน

นางรุ่งนภา ศรีวิสุทธิ์
ครู วิทยฐานะครูชำนาญการ

โรงเรียนปลวกแดงพิทยาคม

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18

กระทรวงศึกษาธิการ

คำนำ

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ วิชาเคมี 5 รหัสวิชา ว33225 กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หน่วยเชื้อเพลิงซากดึกดำบรรพ์และผลิตภัณฑ์ ชุดที่ 1 เรื่อง ถ่านหิน เล่มนี้ ผู้จัดทำได้จัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบการจัดการเรียนการสอนร่วมกับแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ถ่านหิน โดยเป็นชุดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มุ่งเน้นการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้โดยให้นักเรียนได้เรียนรู้และลงมือทำกิจกรรมต่างๆ ภายใต้การทำงานเป็นกลุ่มทั้งด้านความรู้ ความกล้าแสดงออกซึ่งความคิดเห็น และการยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น เพื่อให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่มร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

ผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่าชุดกิจกรรมการเรียนรู้ หน่วยเชื้อเพลิงซากดึกดำบรรพ์และผลิตภัณฑ์ ชุดที่ 1 เรื่อง ถ่านหิน ชุดนี้จะเป็นประโยชน์ต่อคุณครูและนักเรียนที่นำไปใช้ในการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี

รุ่งนภา ศรีวิสุทธิ

สารบัญ

๗

เรื่อง	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	๗
คำแนะนำการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับครูผู้สอน	1
คำแนะนำการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับนักเรียน	2
สาระสำคัญ สาระการเรียนรู้ จุดประสงค์การเรียนรู้	3
แบบทดสอบก่อนเรียน เรื่อง ถ่านหิน	4
กิจกรรมที่ 1.1 วิเคราะห์สถานการณ์	5
กิจกรรมที่ 1.2 ย้อนรอยถ่านหิน	7
กิจกรรมที่ 1.3 เส้นทางพลังงาน...ถ่านหิน	12
แบบทดสอบหลังเรียน เรื่อง ถ่านหิน	15
บรรณานุกรม	16
ภาคผนวก	17

**คำแนะนำการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ สำหรับครูผู้สอน
หน่วยการเรียนรู้ เชื้อเพลิงซากดึกดำบรรพ์และผลิตภัณฑ์
ชุดที่ 1 เรื่อง ถ่านหิน**

1. ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ วิชาเคมี 5 รหัสวิชา ว33225 หน่วยการเรียนรู้เชื้อเพลิงซากดึกดำบรรพ์และผลิตภัณฑ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ประกอบด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งหมด 7 ชุด ดังนี้
  - ชุดที่ 1 เรื่อง ถ่านหิน
  - ชุดที่ 2 เรื่อง หินน้ำมัน
  - ชุดที่ 3 เรื่อง กำเนิดและการสำรวจปิโตรเลียม
  - ชุดที่ 4 เรื่อง ผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียม
  - ชุดที่ 5 เรื่อง พอลิเมอร์
  - ชุดที่ 6 เรื่อง ผลิตภัณฑ์จากพอลิเมอร์
  - ชุดที่ 7 ภาวะมลพิษที่เกิดจากการใช้เชื้อเพลิงซากดึกดำบรรพ์
2. ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ชุดที่ 1 เรื่อง ถ่านหิน ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ประกอบการใช้แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ถ่านหิน เวลาในการสอน 2 ชั่วโมง
3. ครูควรศึกษาคำแนะนำในการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ให้เข้าใจก่อนจัดกิจกรรมการเรียนรู้
4. ครูต้องชี้แจงขั้นตอนการเรียนรู้โดยให้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียนเข้าใจทุกคน ก่อนดำเนินกิจกรรมต่างๆตามลำดับขั้นตอน
5. ให้นักเรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน ก่อนทำกิจกรรมตามลำดับ
6. ถ้านักเรียนศึกษาวิธีการ หรือคำชี้แจงในกิจกรรมการเรียนรู้ไม่เข้าใจ ครูควรให้คำแนะนำเพิ่มเติม
7. หลังจากศึกษาและปฏิบัติการจนครบทุกกิจกรรมแล้ว ให้นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน
8. ครูควรเน้นย้ำให้นักเรียนมีความขยัน มุ่งมั่นในการปฏิบัติกิจกรรมจนสำเร็จเรียบร้อยด้วยความตั้งใจจริง

**คำแนะนำการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ สำหรับนักเรียน
หน่วยการเรียนรู้ เชื้อเพลิงซากดึกดำบรรพ์และผลิตภัณฑ์
ชุดที่ 1 เรื่อง ถ่านหิน**

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่จัดทำขึ้นนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ นักเรียนได้เรียนรู้ โดยเน้นกระบวนการที่ให้นักเรียน ฝึกคิดและลงมือปฏิบัติกิจกรรมแบบกลุ่ม ซึ่งนักเรียนจะได้เรียนรู้จากกิจกรรมต่างๆ ในชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ออกแบบไว้เป็นลำดับขั้นตอน และกำหนดสถานการณ์ให้นักเรียนได้ศึกษา และหาคำตอบได้ด้วยตัวเอง

ภายในชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ชุดที่ 1 เรื่อง ถ่านหิน ประกอบด้วยกิจกรรม ดังต่อไปนี้

กิจกรรมที่ 1.1 วิเคราะห์สถานการณ์

กิจกรรมที่ 1.2 ย้อนรอยถ่านหิน

กิจกรรมที่ 1.3 เส้นทางพลังงาน...ถ่านหิน

เพื่อให้การศึกษาสัมฤทธิ์ผลและเกิดประโยชน์สูงสุด นักเรียนแต่ละกลุ่มควรปฏิบัติตามคำชี้แจงต่อไปนี้

1. อ่านและทำความเข้าใจคำชี้แจงแต่ละกิจกรรมให้ชัดเจน แล้วจึงปฏิบัติตามกิจกรรมโดยเริ่มจากกิจกรรมแรก ไปถึงกิจกรรมสุดท้ายตามลำดับ
2. ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ชุดที่ 1 เรื่อง ถ่านหิน ใช้เวลาศึกษาและปฏิบัติ กิจกรรม 2 ชั่วโมง
3. นักเรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน เรื่อง ถ่านหิน ให้เรียบร้อยก่อนลงมือทำกิจกรรม
4. ลักษณะของกิจกรรมการเรียนรู้ในชุดกิจกรรมนี้ จะเป็นการศึกษาจากสถานการณ์ที่กำหนดให้ พร้อมทั้งมีใบความรู้ประกอบ และตอบคำถามตามกิจกรรมอย่างเป็นลำดับขั้นตอน
5. นักเรียนควรตระหนักว่า ในการทำกิจกรรมเป็นกลุ่มนั้น สมาชิกในกลุ่ม ถือว่าทุกคนเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ และควรยอมรับฟังความคิดเห็นของสมาชิก และหาข้อสรุปในการทำกิจกรรมร่วมกัน
6. หลังจากศึกษาและทำกิจกรรมในชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ชุดที่ 1 เรื่อง ถ่านหิน ครบทุกกิจกรรม ให้นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน
7. นักเรียนควรอ่าน คิด เขียน ปฏิบัติ กิจกรรมร่วมกับเพื่อนสมาชิกในกลุ่มด้วยความตั้งใจ และใช้เวลาอย่างคุ้มค่าในการฝึกการเรียนรู้

สาระสำคัญ

ถ่านหินเกิดจากการทับถมและสลายตัวของซากพืชภายในแหล่งน้ำเป็นเวลานาน ภายใต้ความร้อนและความดันสูงรวมทั้งอยู่ในภาวะขาดออกซิเจน ซากพืชจึงเกิดการเน่าเปื่อย ทำให้สารประกอบที่เหลือมีปริมาณธาตุคาร์บอนสูงขึ้นตามระยะเวลาที่ถูกทับถม ถ่านหินจึงมีลักษณะและสมบัติแตกต่างกัน มีเนื้อตั้งแต่อ่อน ร่วน จนถึงแข็งและเหนียว มีสีน้ำตาลจนถึงสีดำ มีทั้งผิวมันและผิวด้าน จำแนกตามอายุ การเกิดและปริมาณธาตุคาร์บอนที่เป็นองค์ประกอบจากน้อยไปมากได้ดังนี้ คือ พีต ลิกไนต์ ซับบิทูมินัส บิทูมินัส และ แอนทราไซต์ ซึ่งการเผาไหม้ถ่านหินแต่ละชนิดที่มีมวลเท่ากัน จะให้พลังงานความร้อนแตกต่างกันตามปริมาณของธาตุคาร์บอนที่มีอยู่ในถ่านหิน

สาระการเรียนรู้

1. ถ่านหิน
  - การเกิดและการจำแนกถ่านหิน
  - การใช้ประโยชน์จากถ่านหิน

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. อธิบายการเกิดและการจำแนกชนิดของถ่านหินตามอายุการเกิดได้
2. อธิบายเกี่ยวกับสมบัติและการให้พลังงานของถ่านหินแต่ละชนิดได้
3. บอกแหล่งถ่านหินที่สำคัญของประเทศไทยและของโลกได้
4. อธิบายเกี่ยวกับการนำถ่านหินไปใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ ได้
5. ระบุปัญหา วิธีป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการใช้ถ่านหินเป็นเชื้อเพลิงได้

แบบทดสอบก่อนเรียน
หน่วยการเรียนรู้ เชื้อเพลิงซากดึกดำบรรพ์และผลิตภัณฑ์ ชุดที่ 1 เรื่อง ถ่านหิน
เวลาในการทำแบบทดสอบ 10 นาที

- คำชี้แจง** 1. แบบทดสอบมีจำนวน 10 ข้อ ข้อละ 1 คะแนน รวม 10 คะแนน
 2. ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงคำตอบเดียว โดยทำเครื่องหมาย X ลงในกระดาษคำตอบ

*****

1. แหล่งถ่านหินในประเทศไทยพบมากที่จังหวัดใด ก. จังหวัดกระบี่ ข. จังหวัดลำปาง ค. จังหวัดขอนแก่น ง. จังหวัดระยอง 2. ถ่านหินจัดเป็นหินประเภทใด ก. หินทราย ข. หินดินดาน ค. หินตะกอน ง. หินอัคนี 3. ถ่านหินที่ใช้เวลาในการเกิดมากที่สุดคือถ่านหินชนิดใด ก. พีต ข. บิทูมินัส ค. ซับบิทูมินัส ง. แอนทราไซต์ 4. ข้อใดบอกลักษณะการเกิดถ่านหิน ไม่ถูกต้อง ก. ความร้อนสูง ข. ความดันสูง ค. ความชื้นต่ำ ง. ปริมาณออกซิเจนสูง 5. วัตถุประสงค์ของการการพ่นหินปูนเข้าไป หลังจากการเผาไหม้ถ่านหิน ในเทคโนโลยีถ่านหิน สะอาด คือ ก. กำจัดกำมะถัน ข. กำจัดแก๊สไนโตรเจนไดออกไซด์ ค. เพิ่มปริมาณความร้อนในการเผาไหม้ถ่านหิน ง. ลดปริมาณฝุ่น คาร์บอน ในการเผาไหม้ถ่านหิน	6. ธาตุใดต่อไปนี้ไม่ใช่ธาตุหลักที่เป็นองค์ประกอบ ของถ่านหิน ก. ไฮโดรเจน ข. กำมะถัน ค. ออกซิเจน ง. คาร์บอน 7. ถ่านหินที่ถูกนำมาใช้ประโยชน์ในประเทศไทย มากที่สุด เป็นถ่านหินชนิดใด ก. ลิกไนต์ ข. ซับบิทูมินัส ค. บิทูมินัส ง. แอนทราไซต์ 8. ประเทศไทยใช้ประโยชน์จากถ่านหินในด้านใด มากที่สุด ก. ใช้ในการขนส่ง ข. ใช้ผลิตกระแสไฟฟ้า ค. ใช้ผลิตเป็นถ่านกัมมันต์ ง. ใช้เป็นเชื้อเพลิงในอุตสาหกรรม 9. ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการเผาไหม้ถ่านหินในข้อใด ต่อไปนี้ เป็นสาเหตุทำให้เกิดฝนกรด ก. NO₂ ข. CO₂ ค. SO₂ ง. ทั้ง ก และ ค 10. ปริมาณพลังงานความร้อนของถ่านหินขึ้นอยู่กับ ปัจจัยใด ก. ปริมาณธาตุคาร์บอน ข. อายุของถ่านหิน ค. ชนิดของถ่านหิน ง. ร้อยละของความชื้นในถ่านหิน

กิจกรรมที่ 1.1 วิเคราะห์สถานการณ์

- คำชี้แจง**
1. ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มอ่านและทำความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ที่กำหนดให้
  2. ร่วมกันอภิปรายภายในกลุ่มและทำกิจกรรมที่ 1.1 วิเคราะห์สถานการณ์ ตอนที่ 1 และตอนที่ 2 ตามลำดับ

สถานการณ์

ปัจจุบันประเด็นการถกเถียงเรื่องการกระจายความเสี่ยงทางด้านพลังงาน กำลังเป็นที่ถูกกล่าวถึงเพิ่มมากขึ้น เหตุมาจากราคาพลังงาน ทั้งน้ำมันและแก๊สธรรมชาติ ซึ่งประเทศไทย ใช้ในการผลิตไฟฟ้ากว่า 70% มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น และกำลังจะเป็นเชื้อเพลิงที่หมดไปในอนาคต กระทรวงพลังงานจึงมีแนวคิดที่จะกระจายความเสี่ยง โดยจะนำถ่านหินมาเป็นเชื้อเพลิงในการผลิตไฟฟ้าเพิ่มขึ้น ซึ่งปัจจุบันมีใช้อยู่เพียง 15% ขณะที่ประเทศไทย มีปริมาณสำรองจำนวนมหาศาล เช่นที่ ถ่านหินแม่เมาะ มีกำลังสำรองสูงถึง 900 ล้านตัน เป็นจำนวนที่ใช้ได้ถึงปี 2598 หรืออีก 50 ปี และหากรวมกำลังถ่านหินที่มีอยู่ก็จะสามารถใช้ได้ถึง 200 ปีทีเดียว อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าถ่านหินยังคงเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีประโยชน์และยังมีเหลือพอให้มนุษย์ใช้ได้อีกนับร้อยปี แต่การใช้ถ่านหินเป็นเชื้อเพลิงนั้นจำเป็นต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของโลกด้วย เนื่องจากถ่านหินมีสารที่เป็นมลพิษเจือปนอยู่ค่อนข้างมากตามแต่ชนิดของถ่านหิน ดังนั้นการใช้ประโยชน์จากถ่านหินจึงส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหลายประการ เช่น การเกิดฝนกรด ปฏิกิริยาเรือนกระจก เป็นสาเหตุของการเกิดภาวะโลกร้อน เป็นต้น

รูป 1.1 ถ่านหินลิกไนต์ เหมืองแม่เมาะ จ.ลำปาง
(ที่มา รุ่งนภา ศรีวสุทธิ์ 29 พฤศจิกายน 2556)

รูป 1.2 เหมืองถ่านหินแม่เมาะ อ.แม่เมาะ จ.ลำปาง
(ที่มา รุ่งนภา ศรีวสุทธิ์ 29 พฤศจิกายน 2556)

กิจกรรม 1.1 วิเคราะห์สถานการณ์

ตอนที่ 1 วิเคราะห์ประเด็นสำคัญ

คำชี้แจง เมื่อนักเรียนอ่านสถานการณ์แล้วให้แต่ละกลุ่มร่วมกันอภิปราย และสรุป ประเด็นสำคัญที่กลุ่มต้องการศึกษาค้นคว้าที่เกี่ยวข้องกับถ่านหิน

ลองช่วยกันวิเคราะห์สถานการณ์นี้ดู
นะคะ ว่ามีประเด็นสำคัญเกี่ยวกับ
ถ่านหิน อยู่กี่ประเด็นกันเอ่ย

ประเด็นที่ 1 .....

ประเด็นที่ 2 .....

ประเด็นที่ 3 .....

ประเด็นที่ 4 .....

กิจกรรม 1.1 วิเคราะห์สถานการณ์

ตอนที่ 2 จัดลำดับประเด็นที่จะศึกษา

คำชี้แจง เมื่อนักเรียนได้ประเด็นที่จะศึกษาทั้งหมดแล้ว ให้ร่วมกันจัดเรียงลำดับก่อน - หลังของประเด็นที่จะศึกษาค้นคว้า

เรียงลำดับในกรอบนี้นะจ๊ะ

แล้วเราจะรู้คำตอบ
ในแต่ละประเด็นได้
ยังไงละ

เดี๋ยวเราจะพาไป
หาคำตอบเอง ไป
ทำกิจกรรมกันเถอะ

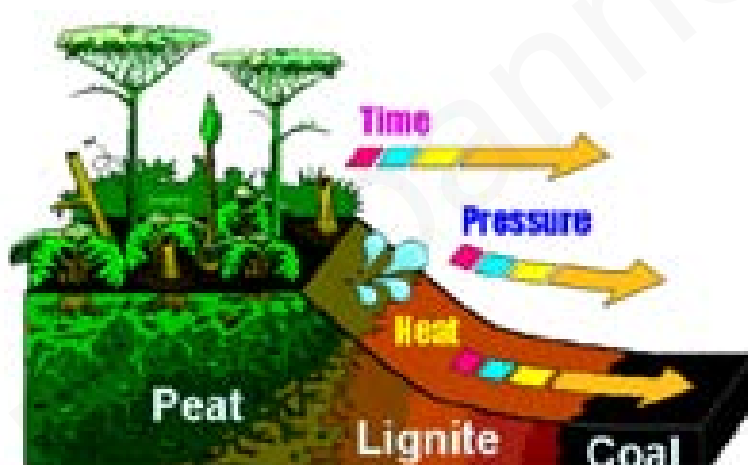
กิจกรรมที่ 1.2 ย้อนรอยถ่านหิน

คำชี้แจง ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มศึกษาใบความรู้ที่ 1.1 เรื่อง ถ่านหิน เพื่อนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการทำกิจกรรมที่ 1.2 ย้อนรอยถ่านหิน ในตอนที่ 1 และ ตอนที่ 2 ตามลำดับ

ใบความรู้ที่ 1.1 เรื่อง ถ่านหิน (Coal)

การเกิดถ่านหิน

ถ่านหิน คือ หินตะกอนชนิดหนึ่ง ซึ่งเกิดจากพืชที่อาศัยและเจริญเติบโตอยู่ในที่ลุ่มชื้นแฉะในอดีตกาล ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เราจะพบว่า ถ่านหินมักเกิดร่วมกับหินทรายและหินดินดาน ทั้งนี้ เพราะเมื่อซากพืชโบราณเหล่านี้ล้มตายลง ก็จะถูกฝังหรือกดทับโดยตะกอนอื่นๆ ซึ่งโดยปกติก็จะได้แก่ ทรายและโคลน ดังกล่าว และเปลี่ยนสภาพไปเป็นถ่านหินในที่สุด

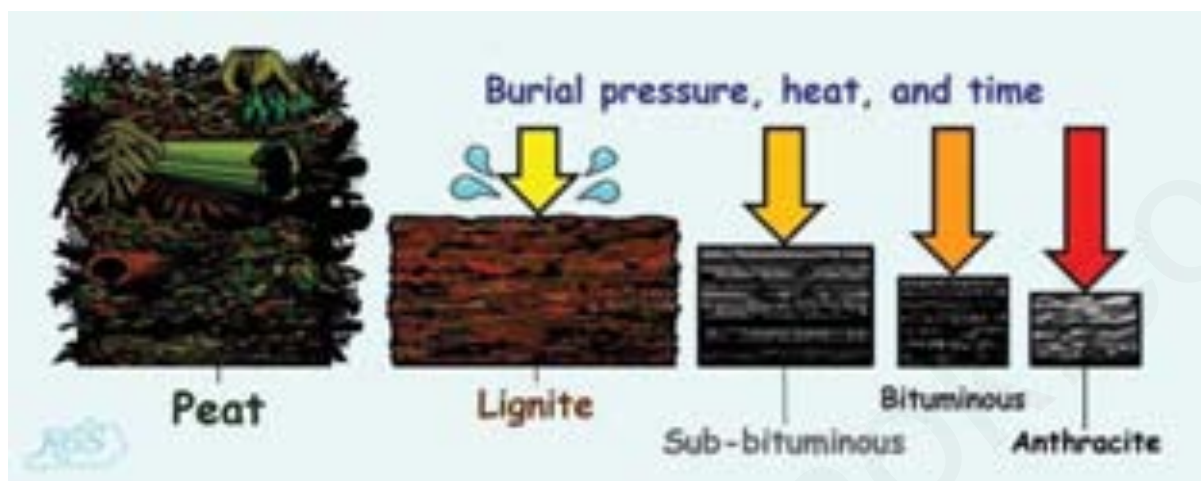
รูป 1.3 กระบวนการเกิดถ่านหิน

(ที่มา <http://www.uky.edu/KGS/coal/coalform.htm> วันที่ค้นข้อมูล 12 ตุลาคม 2556)

จากรูปที่ 1.1 จะพบว่าการสะสมตัวของถ่านหินจะเริ่มจากอินทรีย์วัตถุ ที่ได้จากพืชที่ตายแล้วจะทับถมกันและเน่าเปื่อยผุพังอยู่ใต้แหล่งน้ำและโคลนตม เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงของผิวโลก ซากพืชเหล่านี้จะจมลึกกลงไปในผิวโลกภายใต้ความร้อนและความดันสูง ปริมาณไฮโดรเจนและออกซิเจนก็จะเริ่มลดน้อยลง จนเกิดภาวะที่ขาดออกซิเจน เกิดการย่อยสลายตัวของพืชที่มีเซลลูโลส น้ำและลิกนินที่ประกอบด้วยธาตุคาร์บอน ไฮโดรเจนและออกซิเจน โดยคาร์บอนจะเปลี่ยนแปลงไปเป็นสารประกอบอินทรีย์ที่มีปริมาณคาร์บอนที่ต่างต่างกันเกิดเป็นถ่านหินชนิดต่างๆ

ชนิดของถ่านหิน

ถ่านหินสามารถจำแนกตามอายุการเกิด หรือปริมาณของคาร์บอนที่เป็นองค์ประกอบได้เป็น 5 ประเภท ดังนี้

รูป 1.4 การเกิดถ่านหินชนิดต่างๆ

(ที่มา <http://www.uky.edu/KGS/coal/coalform.htm> วันที่ค้นข้อมูล 12 ตุลาคม 2556)

พีต (Peat) เป็นขั้นแรกในกระบวนการเกิดถ่านหิน ประกอบด้วยซากพืชซึ่งบางส่วนได้สลายตัว ไปแล้ว แต่ซากพืชบางส่วนยังสลายตัวไม่หมด ยังมองเห็นเป็นลำต้น กิ่ง หรือใบ มีสีน้ำตาลถึงสีดำ มีปริมาณคาร์บอนต่ำ ประมาณร้อยละ 50-60 โดยมวล มีปริมาณออกซิเจนและความชื้นสูง แต่สามารถใช้เป็นเชื้อเพลิงได้

ลิกไนต์ (Lignite) เป็นถ่านหินที่มีสีน้ำตาล ผิวด้าน มีซากพืชหลงเหลืออยู่เล็กน้อย มีคาร์บอนร้อยละ 60-75 โดยมวล มีออกซิเจนค่อนข้างสูง มีความชื้นสูงถึงร้อยละ 30-70 เมื่อติดไฟมีควันและเถ้าถ่านมาก เป็นถ่านหินที่ใช้เป็นเชื้อเพลิงสำหรับผลิตกระแสไฟฟ้า บ่มไยยาสูบ

ซับบิทูมินัส (Sub bituminous) เป็นถ่านหินที่ใช้เวลาในการเกิดนานกว่าลิกไนต์ มีสีน้ำตาลถึงสีดำ ผิวมีทั้งด้านและเป็นมัน มีทั้งเนื้ออ่อนและเนื้อแข็ง มีความชื้นประมาณ 25-30 มีคาร์บอนสูงกว่าลิกไนต์ เป็นเชื้อเพลิงที่มีคุณภาพเหมาะสมในการผลิตกระแสไฟฟ้าและงานอุตสาหกรรม

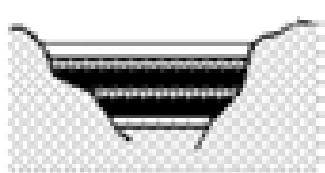
บิทูมินัส (Bituminous) เป็นถ่านหินที่ใช้เวลาในการเกิดนานกว่าซับบิทูมินัส เนื้อแน่น แข็ง มีสีน้ำตาลถึงสีดำสนิท ประกอบด้วยชั้นถ่านหินสีดำมันวาว ใช้เป็นเชื้อเพลิงเพื่อการถลุงโลหะ และเป็นวัตถุดิบเพื่อเป็นเชื้อเพลิงอื่นๆ

แอนทราไซต์ (Anthracite) เป็นถ่านหินที่ใช้เวลาในการเกิดนานกว่าบิทูมินัส มีลักษณะดำเป็นเงา มันวาวมาก มีรอยแตกเว้าแบบก้นหอย มีปริมาณคาร์บอนประมาณร้อยละ 90-98 ความชื้นต่ำประมาณร้อยละ 2-5 มีค่าความร้อนสูงแต่ติดไฟยาก เมื่อติดไฟให้เปลวไฟสีน้ำเงิน ไม่มีควัน ใช้เป็นเชื้อเพลิงในอุตสาหกรรมต่างๆ

กิจกรรม 1.2 ย้อนรอยถ่านหิน

ตอนที่ 1 ลำดับการเกิดถ่านหิน

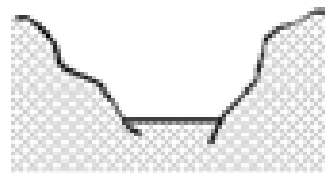
คำชี้แจง ให้นักเรียนเรียงลำดับรูปภาพที่กำหนดให้ตามลำดับการเกิดของถ่านหิน พร้อมเขียนบรรยายสั้นๆ เกี่ยวกับกระบวนการเกิดถ่านหินในแต่ละรูป

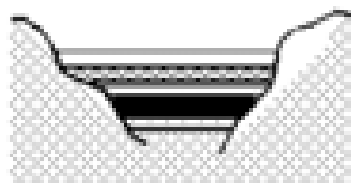
รูปที่ 1

รูปที่ 2

รูปที่ 3

รูปที่ 4

รูปที่ 5

ถ่านน้อย เชิญชวนให้เพื่อนๆ
ช่วยกันเรียงลำดับการเกิดของ
ถ่านหินลงในกรอบเลยจ้า

Area for writing the sequence of coal formation and a short description for each stage.

กิจกรรม 1.2 ย้อนรอยถ่านหิน

ตอนที่ 2 คำถามชวนคิด

คำชี้แจง ให้แต่ละกลุ่มนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาใบความรู้ที่ 1.1 เรื่อง ถ่านหิน ช่วยกันตอบคำถามให้ถูกต้อง

อ่านใบความรู้จบแล้ว ลอง
ช่วยกันตอบคำถามทดสอบ
ความรู้หน่อยนะคะ

1. การเกิดถ่านหินต่างชนิดกันมีสาเหตุมาจากปัจจัยใดบ้าง และปัจจัยนั้นสัมพันธ์กับการเกิดถ่านหินแต่ละชนิดอย่างไร

ปัจจัย	ความสัมพันธ์กับการเกิดถ่านหิน

2. ให้นักเรียนใช้ปัจจัยในข้อ 1 อย่างน้อย 2 ปัจจัย เพื่อจำแนกประเภทของถ่านหิน โดยเรียงลำดับการเกิดถ่านหินตามเกณฑ์ที่จำแนกให้ถูกต้อง

.....

.....

.....

3. นักเรียนคิดว่าอะไรเป็นสาเหตุที่ถ่านหินแต่ละชนิดถูกนำมาใช้ประโยชน์แตกต่างกัน

.....

.....

.....

กิจกรรม 1.2 ย้อนรอยถ่านหิน

ตอนที่ 3 ปริมาณพลังงานถ่านหิน

คำชี้แจง ให้นักเรียนศึกษาตาราง 1.1 และตอบคำถามใน ตอนที่ 3 ปริมาณพลังงานถ่านหิน

ชนิดของสาร	ปริมาณของธาตุองค์ประกอบ (ร้อยละโดยมวล)					ความชื้น (ร้อยละโดยมวล)
	C	H	O	N	S	
ไม้	50	6	43	1	-	*
พีต	50-60	5-6	35-40	2	1	75-80
ลิกไนต์	60-75	5-6	20-30	1	1	50-70
ซับบิทูมินัส	75-80	5-6	15-30	1	1	25-30
บิทูมินัส	80-90	4-6	10-15	1	5	5-10
แอนทราไซต์	90-98	2-3	2-3	1	1	2-5

* ขึ้นกับชนิดของพันธุ์ไม้

ตาราง 1.1 ปริมาณร้อยละของธาตุองค์ประกอบและความชื้นของถ่านหินชนิดต่างๆ เทียบกับไม้
(ข้อมูลจาก หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้พื้นฐานและเพิ่มเติม เคมี เล่ม 5 สสวท.)

คำถาม

- จากตารางนักเรียนคิดว่าการเผาไหม้ถ่านหินแต่ละชนิดให้พลังงานความร้อนเท่ากันหรือไม่ และพลังงานความร้อนของถ่านหินขึ้นกับปริมาณของธาตุใดเป็นหลัก
.....
.....
.....
- ถ้าเผาไหม้ถ่านหินแต่ละชนิดที่มีมวลเท่ากัน จะได้พลังงานแตกต่างกันหรือไม่ และลำดับของถ่านหินที่ให้พลังงานจากมากไปหาน้อยเรียงลำดับได้อย่างไร
.....
.....
.....
.....

**เมื่อทำกิจกรรมถึงตรงนี้ นักเรียนสามารถไขประเด็นในกิจกรรม 1.1
ข้อใดได้บ้างนะ**

กิจกรรมที่ 1.3 เส้นทางพลังงาน...ถ่านหิน

กิจกรรมที่ 1.3 เส้นทางพลังงาน...ถ่านหิน

ตอนที่ 1 แหล่งถ่านหินในประเทศไทย

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านข้อความต่อไปนี้ และปฏิบัติดังนี้

- ชิดเส้นใต้หนึ่งเส้นด้วยปากกาสีแดงใต้ข้อความที่เป็นแหล่งที่พบถ่านหินในประเทศไทย
- ชิดเส้นใต้สองเส้นด้วยปากกาสีแดงใต้ตัวเลขปริมาณสำรองของถ่านหินทั้งหมด
- ล้อมกรอบสี่เหลี่ยมด้วยปากกาสีแดงรอบข้อความที่เป็นชนิดของถ่านหินที่พบในประเทศไทย
- วงกลมล้อมรอบด้วยปากกาสีแดงรอบข้อความที่เป็นการนำถ่านหินไปใช้ประโยชน์

แหล่งถ่านหินในประเทศไทย

ประเทศไทยมีแหล่งถ่านหินกระจายอยู่ทั่วทุกภาค มีปริมาณสำรองทั้งสิ้น ประมาณ 2,197 ล้านตัน แหล่งสำคัญอยู่ในภาคเหนือประมาณ 1,803 ล้านตัน หรือร้อยละ 82 ของปริมาณสำรองทั่วประเทศ ส่วนอีก 394 ล้านตัน หรือร้อยละ 18 อยู่ในภาคใต้ ถ่านหินส่วนใหญ่มีคุณภาพต่ำอยู่ในชั้นลิกไนต์และซับบิทูมินัส มีค่าความร้อนระหว่าง 2,800-5,200 กิโลแคลอรีต่อกิโลกรัม หรือถ่านลิกไนต์ 2-3.7 ตัน ให้ค่าความร้อนเท่ากับ น้ำมันเตา 1 ตัน ลิกไนต์เป็นถ่านหินที่พบมากที่สุดในประเทศไทย ที่แม่เมาะ จังหวัดลำปาง และจังหวัดกระบี่ จัดว่าเป็นลิกไนต์คุณภาพต่ำที่สุด พบว่าส่วนใหญ่มีเถ้าปนอยู่มากแต่มีกำมะถันเพียงเล็กน้อย คาร์บอนคงที่ อยู่ระหว่างร้อยละ 41-74 ปริมาณความชื้นอยู่ระหว่างร้อยละ 7-30 และเถ้าอยู่ระหว่างร้อยละ 2-45 โดยน้ำหนัก ในช่วงที่ราคาน้ำมันยังไม่แพงประเทศไทยไม่นิยมใช้ลิกไนต์มากนัก แต่ภายหลังเมื่อเกิดวิกฤติน้ำมัน จึงได้มีการนำลิกไนต์มาใช้แทนน้ำมันเชื้อเพลิงเพิ่มมากขึ้นทั้งในด้านการผลิตกระแสไฟฟ้าและอุตสาหกรรม

เมื่อทำกิจกรรมเสร็จแล้ว
เรามาทบทวนความรู้กันนะคะ

คำถามทบทวน

1. ภาคใดในประเทศไทยที่พบถ่านหินปริมาณมากที่สุด

ตอบ .....

2. ถ่านหินที่มีปริมาณสำรองมากที่สุด พบที่จังหวัดใด

ตอบ .....

3. ถ่านหินที่นำมาใช้มากที่สุดในประเทศไทย เป็นชนิดใด และมีคุณภาพดีหรือไม่

ตอบ .....

4. ถ่านหินถูกนำมาใช้ประโยชน์ในด้านใด

ตอบ .....

กิจกรรมที่ 1.3 เส้นทางพลังงาน...อ่านหิน

ตอนที่ 2 ประโยชน์จากถ่านหิน

คำชี้แจง ให้นักเรียนศึกษาแหล่งพลังงานที่ถูกนำมาใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้าของประเทศไทย และของโลก จากแผนภูมิวงกลมใน รูปที่ 1.5 และ รูปที่ 1.6

รูป 1.5 แหล่งพลังงานในการผลิตไฟฟ้าของโลก

รูป 1.6 แหล่งพลังงานในการผลิตไฟฟ้าของไทย

ให้นักเรียนเปรียบเทียบร้อยละของแหล่งพลังงานที่ใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้าของโลกและของประเทศไทย

.....

.....

.....

.....

กิจกรรมที่ 1.3 เส้นทางพลังงาน...อ่านหิน

ตอนที่ 3 ผลกระทบจากการใช้ถ่านหิน

คำชี้แจง ให้นักเรียนเขียนแสดงความคิดเห็น ทั้งในแง่ที่เป็นข้อดีและข้อเสีย ของการสร้างโรงไฟฟ้า
ถ่านหิน ในจังหวัดระยอง ในฐานะที่นักเรียนเป็นคนพื้นที่จังหวัดระยอง

(The page contains horizontal dotted lines for writing.)

เมื่อนักเรียนทำกิจกรรม ทั้งหมดแล้ว
นักเรียนได้คำตอบครอบคลุมทุกประเด็น
ในกิจกรรมที่ 1.1 หรือยังจ๊ะ ถ้าได้ครบ
แล้ว ลองทบทวนความรู้ที่ได้ทั้งหมด ใน
รูปของ แผนผังความคิด ดูนะ

กิจกรรม สรุปความรู้

คำชี้แจง ให้นักเรียนสรุปความรู้ เรื่อง ถ่านหิน โดยใช้แผนผังความคิด

แบบทดสอบหลังเรียน
หน่วยการเรียนรู้ เชื้อเพลิงซากดึกดำบรรพ์และผลิตภัณฑ์ ชุดที่ 1 เรื่อง ถ่านหิน
เวลาในการทำแบบทดสอบ 10 นาที

- คำชี้แจง** 1. แบบทดสอบมีจำนวน 10 ข้อ ข้อละ 1 คะแนน รวม 10 คะแนน
 2. ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงคำตอบเดียว โดยทำเครื่องหมาย X ลงในกระดาษคำตอบ

*****

1. ถ่านหินจัดเป็นหินประเภทใด ก. หินทราย ข. หินดินดาน ค. หินตะกอน ง. หินอัคนี 2. ธาตุใดต่อไปนี้ไม่ใช่ธาตุหลักที่เป็นองค์ประกอบของถ่านหิน ก. ไฮโดรเจน ข. กำมะถัน ค. ออกซิเจน ง. คาร์บอน 3. ข้อใดบอกสภาวะการเกิดถ่านหิน ไม่ถูกต้อง ก. ความร้อนสูง ข. ความดันสูง ค. ความชื้นต่ำ ง. ปริมาณออกซิเจนสูง 4. ถ่านหินที่ใช้เวลาในการเกิดมากที่สุดคือถ่านหินชนิดใด ก. พีต ข. บิทูมินัส ค. ซับบิทูมินัส ง. แอนทราไซต์ 5. ปริมาณพลังงานความร้อนของถ่านหินขึ้นอยู่กับปัจจัยใด ก. ปริมาณธาตุคาร์บอน ข. อายุของถ่านหิน ค. ชนิดของถ่านหิน ง. ร้อยละของความชื้นในถ่านหิน	6. แหล่งถ่านหินในประเทศไทยพบมากที่จังหวัดใด ก. จังหวัดกระบี่ ข. จังหวัดลำปาง ค. จังหวัดขอนแก่น ง. จังหวัดระยอง 7. ถ่านหินที่ถูกนำมาใช้ประโยชน์ในประเทศไทยมากที่สุด เป็นถ่านหินชนิดใด ก. ลิกไนต์ ข. ซับบิทูมินัส ค. บิทูมินัส ง. แอนทราไซต์ 8. ประเทศไทยใช้ประโยชน์จากถ่านหินในด้านใดมากที่สุด ก. ใช้ในการขนส่ง ข. ใช้ผลิตกระแสไฟฟ้า ค. ใช้ผลิตเป็นถ่านกัมมันต์ ง. ใช้เป็นเชื้อเพลิงในอุตสาหกรรม 9. ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการเผาไหม้ถ่านหินในข้อใดต่อไปนี้เป็นสาเหตุทำให้เกิดฝนกรด ก. NO₂ ข. CO₂ ค. SO₂ ง. ทั้ง ก และ ค 10. วัตถุประสงค์ของการการพ่นหินปูนเข้าไปหลังจากการเผาไหม้ถ่านหิน ในเทคโนโลยีถ่านหินสะอาด คือ ก. กำจัดกำมะถัน ข. กำจัดแก๊สไนโตรเจนไดออกไซด์ ค. เพิ่มปริมาณความร้อนในการเผาไหม้ถ่านหิน ง. ลดปริมาณฝุ่น คว้น ในการเผาไหม้ถ่านหิน

บรรณานุกรม

- ประเสริฐ ชุ่มรัมย์ และคณะ. (2538). เทคโนโลยีการทำเหมืองถ่านหิน. กรุงเทพฯ : การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย.
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2556). หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้พื้นฐานและเพิ่มเติม เคมี เล่ม 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ สกสค.
- _____. (2549). คู่มือครูสาระการเรียนรู้พื้นฐานและเพิ่มเติม เคมี เล่ม 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ สกสค.
- _____. (2555). หนังสือเรียนรายวิชาเพิ่มเติมวิทยาศาสตร์ เชื้อเพลิงเพื่อการคมนาคม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ สกสค.
- _____. (2555). คู่มือครูรายวิชาเพิ่มเติมวิทยาศาสตร์ เชื้อเพลิงเพื่อการคมนาคม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ สกสค.
- _____. (ม.ป.ป.). เหมืองถ่านหินแม่เมาะ. วันที่ค้นข้อมูล 12 ตุลาคม 2556, เข้าถึงได้จาก http://fieldtrip.ipst.ac.th/intro_content.php?content_id=2
- สุทัศน์ ไตรสถิตวร. (ม.ป.ป.). เคมี ม.6 เล่ม 5. กรุงเทพฯ : บริษัท ฐานบัณฑิต จำกัด.
- สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน กระทรวงพลังงาน. (ม.ป.ป.) วันที่ค้นข้อมูล 12 ตุลาคม 2556, เข้าถึงได้จาก <http://www.eppo.go.th/coal/data.html>

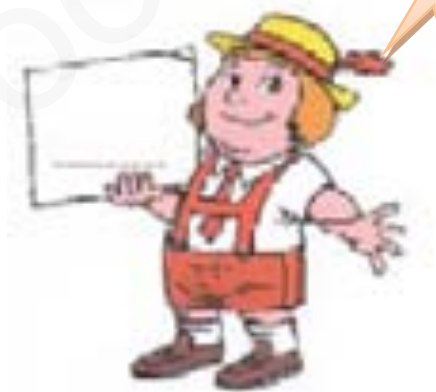
ภาคผนวก

1. เฉลยแบบทดสอบก่อนเรียน เรื่อง ถ่านหิน
2. แนวคำตอบในแต่ละกิจกรรม
3. เฉลยแบบทดสอบหลังเรียน เรื่อง ถ่านหิน

เฉลยแบบทดสอบก่อนเรียน
ชุดที่ 1 เรื่อง ถ่านหิน

ข้อ	คำตอบ
1	ก
2	ค
3	ง
4	ง
5	ก
6	ข
7	ก
8	ข
9	ง
10	ก

ได้ก็คะแนน
กันเอ๋ย

แนวคำตอบชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ชุดที่ 1 เรื่อง ถ่านหิน

กิจกรรมที่ 1.1 วิเคราะห์สถานการณ์

กิจกรรม 1.1 วิเคราะห์สถานการณ์

ตอนที่ 1 วิเคราะห์ประเด็นสำคัญ

คำชี้แจง เมื่อนักเรียนอ่านสถานการณ์แล้วให้แต่ละกลุ่มร่วมกันอภิปราย และสรุป ประเด็นสำคัญที่กลุ่มต้องการศึกษาค้นคว้าที่เกี่ยวข้องกับถ่านหิน

ประเด็นที่ 1 .....ถ่านหินคืออะไร และเกิดขึ้นมาได้อย่างไร.....

ประเด็นที่ 2 .....ถ่านหินมีกี่ชนิด แต่ละชนิดมีสมบัติอย่างไร.....

ประเด็นที่ 3 .....แหล่งถ่านหินในประเทศไทยอยู่ที่ใด.....

ประเด็นที่ 4 .....การนำถ่านหินไปใช้ประโยชน์ และผลกระทบที่เกิดขึ้น.....

หมายเหตุ นักเรียนอาจได้ประเด็นที่จะศึกษาแตกต่างกันออกไป การพิจารณาขึ้นกับดุลพินิจของครูผู้สอน

กิจกรรม 1.1 วิเคราะห์สถานการณ์

ตอนที่ 2 จัดลำดับประเด็นที่จะศึกษา

คำชี้แจง เมื่อนักเรียนได้ประเด็นที่จะศึกษาทั้งหมดแล้ว ให้ร่วมกันจัดเรียงลำดับก่อน - หลังของประเด็นที่จะศึกษาค้นคว้า

เรียงลำดับในกรอบนี้จะ

การเกิดถ่านหิน ---> ชนิดและสมบัติของถ่านหิน ---> แหล่งของถ่านหิน

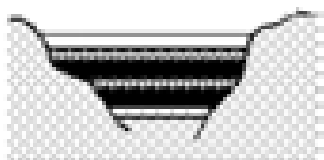
---> การนำถ่านหินไปใช้ประโยชน์และผลกระทบที่เกิดขึ้น

กิจกรรม 1.2 ย้อนรอยถ่านหิน

กิจกรรม 1.2 ย้อนรอยถ่านหิน

ตอนที่ 1 ลำดับการเกิดถ่านหิน

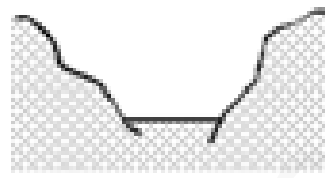
คำชี้แจง ให้นักเรียนเรียงลำดับรูปภาพที่กำหนดให้ตามลำดับการเกิดของถ่านหิน พร้อมเขียนบรรยายสั้นๆ เกี่ยวกับกระบวนการเกิดถ่านหินในแต่ละรูป

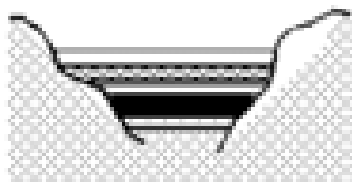
รูปที่ 1

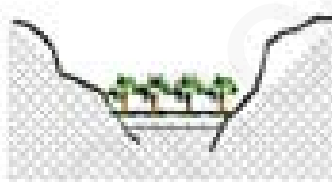
รูปที่ 2

รูปที่ 3

รูปที่ 4

รูปที่ 5

ถ่านน้อย เชิญชวนให้เพื่อนๆ
ช่วยกันเรียงลำดับการเกิดของ
ถ่านหินลงในกรอบเลยจ้า

เรียงลำดับการเกิดถ่านหินจากรูปที่กำหนดให้ได้ดังนี้

รูปที่ 3 ---> รูปที่ 5 ---> รูปที่ 2 ---> รูปที่ 4 ---> รูปที่ 1

รูปที่ 3 ถ่านหินเกิดบริเวณหนองบึง แอ่งน้ำ หรือที่ขึ้นแฉะ มีระดับต่ำกว่าบริเวณรอบข้าง ซึ่งเกิดขึ้นโดยการยุบตัวลงหรือบริเวณรอบๆ ยกตัวสูงขึ้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของผิวโลก

รูปที่ 5 บริเวณนี้จะมีพืชเกิดขึ้น และอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น มีวงจรชีวิตเกิดขึ้นหลายครั้ง เกิดเป็นซากสะสมกันเป็นจำนวนมาก

รูปที่ 2 มีตะกอนดินมาทับถมซากสิ่งมีชีวิต และเกิดการเปลี่ยนแปลงของผิวโลกทำให้ซากต่างๆ ได้รับแรงกดดันและความร้อนใต้ผิวโลก ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

รูปที่ 4 อิทธิพลของแรงกดดันและความร้อนทำให้ซากต่างๆ กลายเป็นถ่านหิน ซึ่งแตกต่างกันตามแหล่งกำเนิด ระยะเวลาการเกิด ชนิดของพืช

รูปที่ 1 มีชั้นดิน หิน มาทับถมคลุมชั้นถ่านหินจนอยู่ในสภาพปัจจุบัน

กิจกรรม 1.2 ย้อนรอยถ่านหิน

ตอนที่ 2 คำถามชวนคิด

คำชี้แจง ให้แต่ละกลุ่มนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาใบความรู้ที่ 1.1 เรื่องถ่านหิน ช่วยกันตอบคำถามให้ถูกต้อง

1. การเกิดถ่านหินต่างชนิดกันมีสาเหตุมาจากปัจจัยใดบ้าง และปัจจัยนั้นสัมพันธ์กับการเกิดถ่านหินแต่ละชนิดอย่างไร

ปัจจัย	ความสัมพันธ์กับการเกิดถ่านหิน
ระดับความลึก	ทำให้เกิดถ่านหินที่มีคุณสมบัติแตกต่างกัน เช่น ปริมาณธาตุที่เป็นองค์ประกอบ ความชื้น พลังงานความร้อน เป็นต้น
ความดัน	
ความร้อน	
ระยะเวลา	

2. ให้นักเรียนใช้ปัจจัยในข้อ 1 อย่างน้อย 2 ปัจจัย เพื่อจำแนกประเภทของถ่านหิน โดยเรียงลำดับการเกิดถ่านหินตามเกณฑ์ที่จำแนกให้ถูกต้อง

.....1.ความดัน เรียงลำดับถ่านหินที่เกิดขึ้นตามแรงดันจากน้อยไปมาก คือ พีต ลิกไนต์ ซับบิทูมินัส บิทูมินัส และ แอนทราไซต์ .....

.....2.ระยะเวลา เรียงลำดับการเกิดถ่านหินชนิดต่างๆ ตามระยะเวลา โดยใช้เวลาจากน้อยไปมาก ได้ดังนี้ พีต ลิกไนต์ ซับบิทูมินัส บิทูมินัส และแอนทราไซต์ .....

3. นักเรียนคิดว่าอะไรเป็นสาเหตุที่ถ่านหินแต่ละชนิดถูกนำมาใช้ประโยชน์แตกต่างกัน

.....คุณสมบัติ และปริมาณพลังงานความร้อนของถ่านหินแต่ละชนิด.....

กิจกรรม 1.2 ย้อนรอยถ่านหิน

ตอนที่ 3 ปริมาณพลังงานถ่านหิน

คำชี้แจง ให้นักเรียนศึกษาตาราง 1.1 และตอบคำถามใน ตอนที่ 3 ปริมาณพลังงานถ่านหิน

ชนิดของสาร	ปริมาณของธาตุองค์ประกอบ (ร้อยละโดยมวล)					ความชื้น (ร้อยละโดยมวล)
	C	H	O	N	S	
ไม้	50	6	43	1	-	*
พีต	50-60	5-6	35-40	2	1	75-80
ลิกไนต์	60-75	5-6	20-30	1	1	50-70
ซับบิทูมินัส	75-80	5-6	15-30	1	1	25-30
บิทูมินัส	80-90	4-6	10-15	1	5	5-10
แอนทราไซต์	90-98	2-3	2-3	1	1	2-5

* ขึ้นกับชนิดของพันธุ์ไม้

ตาราง 1.1 ปริมาณร้อยละของธาตุองค์ประกอบและความชื้นของถ่านหินชนิดต่างๆ เทียบกับไม้
(ข้อมูลจาก หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้พื้นฐานและเพิ่มเติม เคมี เล่ม 5 สสวท.)

คำถาม

- การเผาไหม้ถ่านหินแต่ละชนิดให้พลังงานความร้อนเท่ากันหรือไม่ และนักเรียนคิดว่าพลังงานความร้อนของถ่านหินขึ้นกับธาตุใดเป็นหลัก
.....ไม่เท่ากัน ปริมาณความร้อนของถ่านหินแต่ละชนิดขึ้นกับปริมาณของธาตุคาร์บอนที่เป็นองค์ประกอบ.....
.....
.....
- ถ้าเผาไหม้ถ่านหินแต่ละชนิดที่มีมวลเท่ากัน จะได้พลังงานแตกต่างกันหรือไม่ และลำดับของถ่านหินที่ให้พลังงานจากมากไปหาน้อยเรียงลำดับได้อย่างไร
.....ไม่เท่ากัน เนื่องจากถ่านหินแต่ละชนิดมีปริมาณคาร์บอนที่เป็นองค์ประกอบแตกต่างกัน โดยถ่านหินที่ให้พลังงานมากที่สุด คือ แอนทราไซต์ บิทูมินัส ซับบิทูมินัส ลิกไนต์ และพีตตามลำดับ.....
.....
.....

จากกิจกรรมนี้ นักเรียนสามารถไขประเด็นในกิจกรรม 1.1 ข้อใดได้บ้างนะ

ประเด็นที่ 1 ถ่านหินคืออะไร และเกิดขึ้นมาได้อย่างไร ประเด็นที่ 2 ถ่านหินมีกี่ชนิด มีสมบัติอย่างไร
ยังขาดประเด็น

ประเด็นที่ 3 แหล่งถ่านหินในประเทศ และประเด็นที่ 4 การนำถ่านหินไปใช้ประโยชน์และผลกระทบที่เกิดขึ้น

หมายเหตุ คำตอบขึ้นกับประเด็นที่นักเรียนได้ในกิจกรรมที่ 1.1 ตอนที่ 1

กิจกรรมที่ 1.3 เส้นทางพลังงาน...ถ่านหิน

กิจกรรมที่ 1.3 เส้นทางพลังงาน...ถ่านหิน

ตอนที่ 1 แหล่งถ่านหินในประเทศไทย

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านข้อความต่อไปนี้ และปฏิบัติดังนี้

- ชีตเส้นใต้หนึ่งเส้นด้วยปากกาสีแดงใต้ข้อความที่เป็นแหล่งที่พบถ่านหินในประเทศไทย
- ชีตเส้นใต้สองเส้นด้วยปากกาสีแดงใต้ตัวเลขปริมาณสำรองของถ่านหินทั้งหมด
- ล้อมกรอบสี่เหลี่ยมด้วยปากกาสีแดงรอบข้อความที่เป็นชนิดของถ่านหินที่พบในประเทศไทย
- วงกลมล้อมรอบด้วยปากกาสีแดงรอบข้อความที่เป็นการนำถ่านหินไปใช้ประโยชน์

แหล่งถ่านหินในประเทศไทย

ประเทศไทยมีแหล่งถ่านหินกระจายอยู่ทั่วทุกภาค มีปริมาณสำรองทั้งสิ้น ประมาณ 2,197 ล้านตัน แหล่งสำคัญอยู่ในภาคเหนือประมาณ 1,803 ล้านตัน หรือร้อยละ 82 ของปริมาณสำรองทั่วประเทศ ส่วนอีก 394 ล้านตัน หรือร้อยละ 18 อยู่ในภาคใต้ ถ่านหินส่วนใหญ่มีคุณภาพต่ำอยู่ในชั้นลิกไนต์และซับบิทูมินัส มีค่าความร้อนระหว่าง 2,800-5,200 กิโลแคลอรีต่อกิโลกรัม หรือถ่านลิกไนต์ 2-3.7 ตัน ให้ค่าความร้อนเท่ากับ น้ำมันเตา 1 ตัน ลิกไนต์เป็นถ่านหินที่พบมากที่สุดในประเทศไทย ที่แม่เมาะ จังหวัดลำปาง และจังหวัดกระบี่ จัดว่าเป็นลิกไนต์คุณภาพต่ำที่สุด พบว่าส่วนใหญ่มีเถ้าปนอยู่มากแต่มีกำมะถันเพียงเล็กน้อย คาร์บอนคงที่อยู่ระหว่างร้อยละ 41-74 ปริมาณความชื้นอยู่ระหว่างร้อยละ 7-30 และเถ้าอยู่ระหว่างร้อยละ 2-45 โดยน้ำหนัก ในช่วงที่ราคาน้ำมันยังไม่แพงประเทศไทยไม่นิยมใช้ลิกไนต์มากนัก แต่ภายหลังเมื่อเกิดวิกฤติน้ำมัน จึงได้มีการนำลิกไนต์มาใช้แทนน้ำมันเชื้อเพลิงเพิ่มมากขึ้นทั้งในด้านการผลิตกระแสไฟฟ้าและเป็นเชื้อเพลิงในอุตสาหกรรม

เมื่อทำกิจกรรมเสร็จแล้ว
เรามาทบทวนความรู้กันนะคะ

คำถามทบทวน

1. ภาคใดในประเทศไทยที่พบถ่านหินปริมาณมากที่สุด
ตอบ ...ภาคเหนือ.....
2. ถ่านหินที่มีปริมาณสำรองมากที่สุด พบที่จังหวัดใด
ตอบ .....อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง.....
3. ถ่านหินที่นำมาใช้มากที่สุดในประเทศไทย เป็นชนิดใด และมีคุณภาพดีหรือไม่
ตอบ ...ถ่านหินลิกไนต์ มีคุณภาพต่ำ เวลาเผาเกิดเขม่าควันมาก.....
4. ถ่านหินถูกนำมาใช้ประโยชน์ในด้านใด
ตอบ ....ใช้ผลิตกระแสไฟฟ้าและเป็นเชื้อเพลิงในอุตสาหกรรม.....

กิจกรรมที่ 1.3 เส้นทางพลังงาน...ถ่านหิน

ตอนที่ 2 ประโยชน์จากถ่านหิน

คำชี้แจง ให้นักเรียนศึกษาแหล่งพลังงานที่ถูกนำมาใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้าของประเทศไทยและของโลก จากแผนภูมิวงกลมใน รูปที่ 1.5 และ รูปที่ 1.6

รูป 1.5 แหล่งพลังงานในการผลิตไฟฟ้าของโลก

รูป 1.6 แหล่งพลังงานในการผลิตไฟฟ้าของไทย

.....การใช้แหล่งพลังงานในการผลิตกระแสไฟฟ้าในประเทศไทย (รูปที่ 1.4) และทั่วโลก (รูปที่ 1.3) เมื่อเปรียบเทียบกับกันจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าทั่วโลกนั้นใช้พลังงานจากถ่านหินในการผลิตกระแสไฟฟ้ามากเป็นอันดับหนึ่ง ในขณะที่ประเทศไทยใช้แก๊สธรรมชาติในการผลิตกระแสไฟฟ้า โดยในประเทศไทยมีปริมาณถ่านหินสำรองเป็นจำนวนมาก แต่ยังไม่ได้นำมาใช้เพราะไม่มั่นใจเกี่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

กิจกรรมที่ 1.3 เส้นทางพลังงาน...ถ่านหิน

ตอนที่ 3 ผลกระทบจากการใช้ถ่านหิน

คำชี้แจง ให้นักเรียนเขียนแสดงความคิดเห็น ทั้งในแง่ที่เป็นข้อดีและข้อเสีย ของการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหิน ในจังหวัดระยอง ในฐานะที่นักเรียนเป็นคนพื้นที่จังหวัดระยอง

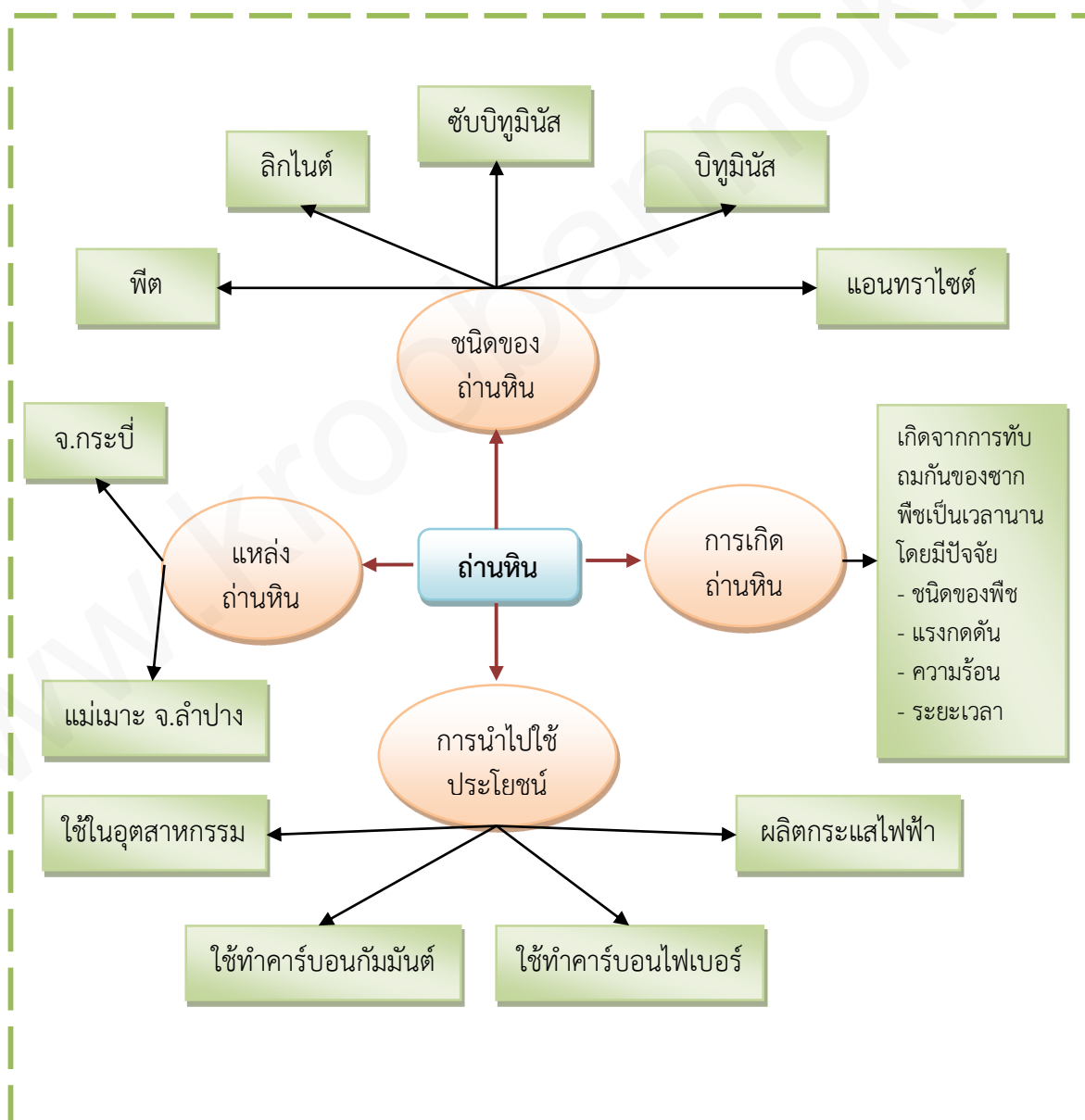
ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของครูผู้สอน

เมื่อนักเรียนทำกิจกรรม ทั้งหมดแล้ว
นักเรียนได้คำตอบครอบคลุมทุกประเด็น
ในกิจกรรมที่ 1.1 หรือยังจะ ถ้าได้ครบ
แล้ว ลองทบทวนความรู้ที่ได้ทั้งหมด ใน
รูปของ แผนผังความคิด ดูนะ

กิจกรรม สรุปความรู้

คำชี้แจง ให้นักเรียนสรุปความรู้ เรื่อง ถ่านหิน โดยใช้แผนผังความคิด

เฉลยแบบทดสอบหลังเรียน
ชุดที่ 1 เรื่อง ถ่านหิน

ข้อ	คำตอบ
1	ค
2	ข
3	ง
4	ง
5	ก
6	ข
7	ก
8	ข
9	ง
10	ก

ได้ก็คะแนน
กันเอ๋ย

